

Om den romerske Digter Nævius.

Af **J. L. Ussing.**

(Meddelt d. 5te Novbr. See S. 216 ovf.).

Cn. Nævius er et af de betydningsfulde Navne i den romerske Litteraturs Historie. Livius Andronicus har den Fortjeneste at være den Første, der bragte en fra Græsk oversat Tragedie til Opførelse i Rom, men dertil synes hans Fortjeneste ogsaa at indskrænke sig; Nævius derimod har været en større Aand og udfoldet en rigere og dygtigere Virksomhed som Digter. Hvor raa han endog forekom den Augusteiske Tids dannede Publicum, læstes han dog med Velbehag af alle dem der satte Priis paa den gamle Litteratur; Cicero sammenlignede ham med den græske Billedhugger Myron, hvis Arbejder trods det gammeldags Præg, der hvilede over dem, dog beundredes som ægte Kunstværker*), og Grammatikerne have opbevaret en Deel Brudstykker af ham som Exempler paa gamle Ord og Udtryk. I Ribbecks *Fragmenta scenicæ Romanorum poesis* finde vi af hans Tragedier 65 Verslinier, af hans Komedier 130 foruden enkelte endnu mindre Brudstykker; af hans Første Puniske Krig anføres henimod 80 Verslinier.

Vi kjende ham saaledes baade som Tragediedigter — og hans Tragedier vare ikke alle Bearbejdelser efter Grækerne; der var ogsaa to der behandlede romerske Emner, Romulus og Clastidium — som Komediedigter — og her synes han at have havt sin egentlige Styrke — og som episk Digter. Hans Første Puniske Krig var ikke, som Grækernes Heltedigte, skrevet i daktyliske Hexametre. Først Ennius vovede at indføre dette Versemaal i Rom; Nævius fandt det endnu for svært for det

*) Horat. Epist. II, 1, 53. Cicero. Brut. 19, 76.

lades mange Uregelmæssigheder, naar blot den almindelige Charakter bevares.

Ligesom Hovedtrækkene af Nævius' Forfattervirksomhed, saaledes er ogsaa hans Levetid i sin Almindelighed sikker nok. At han havde gjort Krigstjeneste i den 1ste puniske Krig, stod med rene Ord i hans Digt. Hans Digtvirksomhed falder naturligtviis efter Krigen. Efter Varros Angivelse havde han opført (sine første) Stykker Aar 235 f. Chr. *). Hans Virksomhed udstrakte sig over Størstedelen af den 2den puniske Krigs Tid. «I gamle Optegnelser» angaves, at han var død Aar 304; Varro meente rigtignok, at han havde levet længere**), men hvor gyldige Grunde han har havt for denne Mening, angives ikke. Men udover dette vide vi Lidet eller Intet om denne Person, og de Gamles Efterretninger kunne ikke bestaae for Kritikens Prøvelse. Ligesom Historiens ældste Personligheder tabe sig i Mytherne, saaledes gaaer det og med Litteraturens og Konstens Fædre; de Senere, der gjerne ville vide ret Besked med dem, udsmykke deres Liv med uhjemlede Anekdoter, hvis virkelige Grund det ofte er umuligt at opdage; men undertiden lykkes det dog Kritiken at skimte hvad der har foranlediget dem.

Der fortælles i de fleste Litteraturhistorier, at Cn. Nævius var en Campaner. Naar han har gjort romersk Krigstjeneste, hedder det da, maa det altsaa være iblandt Cives sine suffragio, og man antager, at han skulde være græsk født. Men der er intet Vidnesbyrd om at han var en Campaner. Man har sluttet dette af Gellius I, 24, hvor der anføres tre Gravskrifter over de gamle Digtene Nævius, Plautus og Pacuvius. Nævius' er affattet i saturniske Vers og lyder saaledes:

Inmortales mortales si foret fas flere,
 Flerent diuae Camenae Naeuium poëtam.
 Itaque postquam est Orci traditus thesauro,
 Obliti sunt Romae loquier Latina lingua.

*) Gellius, N. A. XVII, 21, 45.

**) Ciceros Brut. 15, 60.

Der siges ikke blot, at Muserne maatte begræde ham, men ogsaa at efter hans Død havde man glemt at tale Latin i Rom. Fra hvilken Tid disse tre Gravskrifter skrive sig, vide vi ikke, men kun en saa ukritisk Mand som Gellius kunde antage dem for forfattede af Digterne selv. Ved denne Antagelse bliver Gravskriftens overdrevne Lovtale ham dobbelt modbydelig; det bliver ham en utaalelig Selvroes, og han kalder Epigrammet «fuldt af campansk Hovmod», *plenum superbiæ Campanæ*. Romerne pleiede fra gammel Tid af at betragte Capua, der i Latinerkrigen 340 havde stillet sig op ligeoverfor Rom og i den 2den puniske Krig havde sluttet sig til Hannibal, som en Typus paa Indbildskhed*). Havde Nævius været en Campaner, var der dobbelt Grund til at kalde hans antagne Hovmod campansk; men den samme Benævnelse kunde aabenbart ogsaa bruges uden det.

I Komedieme gjorde han sig ofte lystig over sin Samtids Feil, og det var i det Mindste senere den almindelige Mening, at hans Satire tidt havde sigtet til bestemte Personer. Hvem han saaledes har angrebet, vide vi ikke. Man har nævnt Scipio Africanus, og beraabt sig paa de af Gellius VII, 8, 5 anførte Vers:

Etiam qui res manu magnas sæpe gessit gloriose,
 Quoius facta uia nunc uigent, qui apud gentis solus præstat,
 Eum suus pater cum pallio ab amica abduxit uno.

Men Oldtidens Romere vilde næppe forarges over et saadant Angreb, og Nævius selv har næppe troet, at den Mand, han nævner som Roms største Mand, skulde blive mindre, fordi han i sin grønne Ungdom engang havde givet efter for sine Lyster; han har kun ladet ham anføre som en Undskyldning for andre

*) S. især Ciceros agrariske Taler. I, 6, 78: *Qui locus propter ubertatem agrorum abundantiamque rerum omnium superbiam et crudelitatem genuisse dicitur*. 7, 20: *Superbia nata inibi esse ex Campanorum fastidio videtur*. Udførligere II, Cap. 34 f.

unge Mennesker. Der var overhovedet ikke synderlig Anledning for de romerske Komediedigtere til at komme med saadanne personlige Angreb. De græske Komedier, de bearbejdede, hørte til den nyere Form af denne Digteart, hvori Sligt ikke fandtes. Romerne indblandede rigtignok ofte Hentydninger til romerske Forhold; vi see dette hos Plautus. Men det er Privatlivets Laster og Udskeielser, han revser; naar han berører Fædrelandet i dets Heelhed og dets Styrelse, da er det med en Alvor og en Agtelse af samme Art, som den der viser sig i de nysanførte Vers af Nævius. Det er muligt, at denne er gaet videre end Plautus; men troværdige Vidnesbyrd berettiger os til at sige, at han ikke havde nogen særlig Lyst til at angribe hverken Scipionernes Familie eller Andre af Roms store og fortjente Mænd. Cicero erklærer Sligt ligefrem for en Umulighed. I et Brudstykke af hans Skrift om Staten, som Augustinus har opbevaret, taler han om de attiske Komikeres ubundne Frihed, der ikke skaanede Nogen som helst. Han kan finde sig i at angreb Mænd som Kleon, Kleophon og Hyperbolos; «men», siger han, «at Perikles, efter at han allerede i mange Aar havde staaet i Spidsen for Staten og bestyret den med den største Anseelse baade i Fred og i Krig, blev angrebet med kaade Vers og bragt paa Scenen, var lige saa usømmeligt, som om Plautus eller Nævius hos os havde villet angribe P. og Cn. Scipio, eller Cæcilius havde villet tale ondt om M. Cato*»). Ligeoverfor et saadant Vidnesbyrd er det vanskeligt at fæste Lid til modsatte Anskuelse, der komme frem Aarhundreder senere og hos Forfattere, der aldrig havde læst noget heelt Stykke af Nævius.

Hos Hieronymus læse vi saaledes ved Aaret 204: *Nævius poëta Uticæ moritur pulsus Roma factione nobilium ac præcipue Metelli*. Det er naturligtvis meget muligt, at Nævius kan være død i Utica; men det er latterligt at tænke sig en stakkels Ko-

*) Cicero de Rep. IV, § 11: *Periclem . . . violari versibus et eos agi in scena, non plus decuit, quam si Plautus noster voluisset aut Nævius Publio et Cnæo Scipionibus aut Cæcilius M. Catoni maledicere.*

medieskriver, hvis borgerlige Indflydelse ikke var større end enhver anden Haandværkers, staae ligeoverfor Adelspartiet og tilsidst blive nødt til at fortrække som den svagere Magt. Og hvad der her seer ud som en bestemt Kjendsgjerning, Metellus' Fjendskab, vil nærmere beseet vise sig at være en ligesaa tom Fabel. Hvorledes det hænger sammen dermed, sees bedst af Pseudo-Asconius' Commentar til Ciceros Verriner, Act. I, 10, 29, hvor Cicero tiltaler den for det næste Aar valgte Consul Q. Metellus med disse Ord: *Nam hoc Verrem dicere aiebant, te non fato, ut ceteros ex vestra familia, sed opera sua consulem factum.* Hertil Commentaren: *Dictum facete et contumeliose in Metellos antiquum Navii est: Fato Metelli Romæ fiunt consules. Cui tunc Metellus consul iratus versu responderat senario hypercatalecto, qui et saturnius dicitur: Dabunt malum Metelli Nævio poetæ.* Der er ingen Tvivl om at Cicero sigter til det anførte Vers: *Fato Metelli Romæ fiunt consules*; men allerede Zumpt har bemærket, at dette ikke kan hidrøre fra den gamle Digter Cn. Nævius, thi han havde kun seet to Meteller som Consuler, L. Metellus, Cos. 251 og 247, og hans Søn eller Sønnesøn L. Metellus, Cos. 206, et Forhold der ikke paa nogen Maade var usædvanligt. Hiint Vers tilhører en Tid, der er næsten 100 Aar senere, da Q. Metellus Macedonicus, Cos. 143, havde 4 Sønner, der alle bleve Consuler saasnart deres Alder tillod det, Q. Metellus Balearicus Aar 123, L. Metellus Diadematus Aar 117, M. Metellus Aar 115, og Q. Metellus med Tilnavn Caprarius Aar 113, medens paa samme Tid Broderen L. Metellus Calvus, Cos. 142, ogsaa havde to Sønner der blev Consuler, L. Metellus Dalmaticus Aar 119 og Q. Metellus Numidicus Aar 108; det tilhører den Tid, da man, som Velleius*) siger, i Løbet af 12 Aar saae 12 Meteller enten som Consuler eller som Censorer eller som Triumphatorer. Dette var en Lykke, man endnu ikke havde seet i nogen Familie, og da de

*) Velleius II, 11.

dog ikke Alle vare udmærkede Mænd, var det ikke underligt at Satiren kunde give sig Luft i et saadant Vers, men den gamle Digter Nævius er aldeles uskyldig deri.

Men hvorfor lover Svaret da Nævius en Ulykke i denne Anledning? Man har tænkt sig, at det mulig kunde være en yngre Digter af samme Navn, der havde gjort Verset. Denne Mulighed kan ikke benægtes; men der findes rigtignok intetsted Spor af en saadan Person, og desuden, naar man vil svare paa et Vers, pleier man at benytte det samme Versemaal; men her er et iambisk Senar besvaret med et Vers af en Art, som man i den Tid, da hiint blev forfattet, aldrig mere brugte, fordi man betragtede det som raat og gammeldags, med et saturnisk Vers. Efter al Sandsynlighed er dette Vers slet ikke et Svar paa hiint. Det saturniske Vers, der ved sin Form bestemt hentyder til Forfatteren af den Første Puniske Krig, kan godt være hundrede Aar ældre end det iambiske Senar og kun ved en vilkaarlig Combination af senere Grammatikere være sat i Forbindelse dermed. En saadan Combination var ganske naturlig. Begge Vers vare Grammatikerne vel bekjendte, det ene fra Ciceros Verriner, det andet fra de metriske Lærebøger, hvori det stadig anførtes som Exempel, og de anede ikke at Ordet *Metelli* havde en forskjellig Betydning i de to Vers, saa at kun den skuffende Lighed i Lyden gav dem Udseende af at dreie sig om den samme Ting. Der er nemlig i det saturniske Vers uden Tvivl slet ikke Tale om den fornemme Metelliske Familie, og *metelli* er ikke et Nomen proprium, men et Nomen appellativum. Dette Ord kjendes fra Festus p. 146 M., hvor Skrivfeilen *metalli* allerede er rettet af Aldus. Stedet lyder da saaledes: *Metelli dicuntur in lege(?) militari quasi mercenarii. Accius Annali XXVII(?)*: «*Calones famulique metellique caculaeque*». *A quo genere hominum Cæcilie familie cognomen putat ductum.* Det er altsaa Militærtjenere ligesom Calones og Caculæ, leiede Folk, hvis man kan stole paa det af Müller i Noten til Festus anførte Glossarium: *Metellus, μισθιος*. De kunne godt have

gjort Tjeneste som Bødler, som Lorarii i Komedierne, og det Udtryk, at de skulle give Nævius en Ulykke, passer unægtelig bedre, naar det er saadanne Folk Talen er om, end naar det er Romerstatens Consul. Om Anledningen til denne Trusel vide vi Intet. Det er ikke rimeligt at den henhører til hans Felttog i den 1ste puniske Krig; snarere staaer den i Forbindelse med et andet Sagn om en egen Tvang, der blev udøvet imod denne Digter, som vi læse hos Gellius III, 3, 15.

Ordene ere disse: *De Nævio quoque accepimus, fabulas eum in carcere duas scripsisse, Hariolum et Leontem, cum ob assiduam maledicentiam et probra in principes civitatis de Græcorum poetarum more dicta in vincula Romæ a triumviris coniectus esset. Unde post a tribunis plebis exemptus est, cum in his, quas supra dixi, fabulis delicta sua et petulantias dictorum, quibus multos ante læserat, diluisset.* Altsaa: Nævius skulde ligesom de gamle græske Komediedigtere have angrebet Statens første Mænd, skulde i den Anledning være fængslet af Triumviri capitales, men i Fængslet have skrevet to Stykker, hvori han tilbagekaldte sine Fornærmelser, og saa være bleven befriet af Almuetribunerne. Hvilket Væv af Urimeligheder! Og dog synes man i Almindelighed at troe derpaa. Jeg vil ikke tale om at Ciceros ovenfor anførte Vidnesbyrd synes at burde frie Nævius for Beskyldningen for «*assidua maledicentia et probra in principes civitatis dicta;*» thi det kan jo tænkes at de Mænd, han havde angrebet, om de end indtog en høiere Plads i Samfundet, dog vare lidet værdige til at indtage denne, og at Cicero altsaa ikke havde fundet det upassende, at de bleve angrebne. Det kan altsaa være, at en Mand, der følte sig fornærmet af Digteren paa en saadan Maade, har sat Statsmagten i Bevægelse for at faae ham straffet. De romerske Love vare strenge i denne Henseende; de 12 Tavler havde sat Dødsstraf for den der sang Nidviser.*) I Henhold til

*) Cicero de Republ. IV, 10, 12. *Nostræ XII tabulæ quum perpauca res capite sancissent, in his hanc quoque sancendam putarunt, si quis occentavisset sive carmen condidisset, quod infamiam faceret flagitiumve alteri.*

en saadan Klage kunde altsaa Politimagten have grebet Nævius og kastet ham i Fængsel indtil Dommen var fældet, og det kunde da være meget rimeligt at Almuetribunerne havde forlangt ham sat i Frihed igjen; thi det var jo i Virkeligheden et uforsvarligt Overgreb af Politimyndigheden. Skuespillet gives nemlig ikke i Digterens Navn. Han er kun Arbeideren, der leverer det Stykke, som Embedsmanden (eller Privatmanden), der giver Skuespillet, har bestilt hos ham eller kjøbt af ham. Det kommer ikke til Opførelse, før Skuespilgiveren har antaget det; han er tilstede ved Generalprøven*), og vil ikke taale, at der kommer Noget frem, han ikke kan være bekjendt. Det var altsaa ham, man skulde kræve til Regnskab, naar man følte sig fornærmet. Vare Fornærmelserne derimod i det sidste Øieblik, efter Generalprøven, tilsatte enten af Digteren selv eller af Skuespillerne, saa maatte den Skyldige staae til Ansvar for Skuespilgiveren, og Straffen vilde i det Mindste for de Sidstes Vedkommende bestaae i en alvorlig legemlig Tugtelse. Hvis altsaa Nogen i Stedet for at holde sig til Skuespilgiveren havde angrebet Digteren, der syntes lettere at komme til Livs, og Politiet havde fængslet denne, var det i sin Orden at Tribunerne befriede ham, saameget mere som det, naar man gjorde en criminel Sag deraf, efter de 12 Tavlers strenge Bud vilde koste Livet. I den senere Tid faldt det heller Ingen ind at betragte Sligt som Andet end som en privat Injurie, der maatte paatales for en civil Ret. Vi læse saaledes, at Lucilius stævnedes en Skuespiller, der havde nævnt ham ved Navn paa Scenen, men Dommeren, C. Caelius, frikjendte ham; Accius derimod, hvem den samme Tort var overgaaet, fik den Skuespiller, han anklagede, dømt af P. Mucius, der var Sættedommer i Sagen**). Men lad os antage, at det forholdt sig anderledes paa den 2den puniske Krigs Tid, og at Triumviri capitales virkelig havde kastet Nævius i Fængsel og Tribunerne

*) S. Terent. Eunuch. Prolog. 21 f. *Perfecit sibi ut inspiciundi esset copia. Magistratus quom ibi adesset, oceptast agi.*

***) Rhetoric. ad Herennium II, 13, 19 og I, 14, 24.

ikke strax havde nedlagt Indsigelse og faaet ham fri, hvor kan man da troe, at Roms Politi-Arrester vare af en saadan Beskaffenhed, at man kunde sidde og skrive Komedier deri? De Huller, hvori man henkastede de Forbrydere, man skulde sikkre sig, have sikkert manglet baade Lys og Hyggelighed, og Triumvirernes Fremgangsmaade var saa summarisk, at deres Offere næppe tilbragte lang Tid i dem.

Og hvad blev saa Udfaldet af denne Sag? Hvad Straf fik Nævius efter at det executive Politi havde faaet fat paa ham? Ingen anden end at han maatte tage sine kaade Ord i sig igjen og afvadske de Pletter, han havde sat paa Folk. Hvorledes han har kunnet gjøre dette, fortæller Gellius desværre ikke. Naar man har fremført en bestemt Beskyldning mod en Mand, kan man tilbagekalde denne som usand eller som beroende paa en Feiltagelse; men har man gjort en Mand latterlig, lader Sagen sig ikke gjøre om. Holberg lader i det lykkelige Skibbrud de Personer, der ansaa sig for angrebne af ham, optræde med Anklage imod ham; de forlange ham exemplariter straffet, men det falder Ingen ind at forlange at kan skal tage sine Ord i sig igjen. At man heller ikke paa Nævius' Tid har fundet at en Opreisning af denne Art var mulig, kunne vi yderligere godtgjøre med et Citat af ham selv. Det første Brudstykke af hans Tarentilla lyder saaledes:

Quae ego in theatro hic meis probavi plausibus,
Ea non audere quemquam regem rumpere:
Quanto libertatem hanc hic superat servitus!

Skuespilleren, der maaskee ikke blot spiller en Slaverolle, men ogsaa selv er ufri, roser sig af at hvad han siger paa Scenen og faaer Publikum til at klappe ad, det er ingen Kongemægtig nok til at bryde Virkningen af, og derfor foretrækker han sin Trældom for Andres Frihed.

Men der maa dog vel Noget ligge til Grund for Gellius' Fortælling. De to anførte Stykker, Hariolus og Leon, maae vel

virkelig have været holdte i en anden Tone end mange af hans andre, og der maa vel have været et Sagn om at han havde skrevet dem i et Fængsel. Dette er høist sandsynligt, og jeg skulde feile meget, hvis ikke den virkelige Kilde til Sagnet lod sig paavise. Det synes at være et Sted af den med Nævius samtidige Digter Plautus, der ved en altfor bogstavelig Udtydning har givet Anledning dertil. Dette Sted staaer i Miles gloriosus vs. 211 ff. Den fiffige Slave Palæstrio, som skal finde paa Raad til at frælse sin Herres Veninde fra Krigsmandens Vold, er i Færd med at læggé sine Planer. Den gamle Ven, Periplecomenus, staaer i nogen Frastand og holder Øie med ham. Han beskriver alle hans Fagter, hvorledes han snart tæller paa Fingrene, snart slaar sig paa Laaret, snart i Fortvivelse knipser med Fingrene eller ryster paa Hovedet, fordi han ikke kan finde nogen Udvei. Derefter hedder det:

Ecce autem aedificat: columnam mento suffigit suo.

Apage, non placet profecto mihi illaec aedificatio;

Nam os columnatum poëtae esse inaudiui barbaro,

Quoi bini custodes semper totis horis occubant.

«Se nu bygger han Huse; han stiller en Søile under sin Hage. Uh! jeg kan ikke lide det Byggeri, thi jeg har hørt at en latinsk Digter har sin Mund besøilet, hvem tvende Vogtere bestandig ruger over hele Timer igjennem.» I Anledning af at den eftertænkende Slave sætter sin Arm som en Søile under Hagen*), gjør Plautus en komisk Sidebemærkning om sin Collega, der ogsaa havde sin Mund besøilet. Den latinske eller, som Plautus uden den mindste ufordeelagtige Bibetydning kalder ham, den barbariske Digter er ganske sikkert Cn. Nævius; men hvad betyder den besøilede Mund, *os columnatum*? Betyder det, som Douza meente, ikke Andet end den omtalte eftertænkende

*) Ogsaa vi bruge det samme Billede, naar vi sige om En, der sætter Haanden under Kinden, at han sætter Støtte til et gammelt Huus.

Stilling, saa er al Vittighed borte. Det indeholder aabenbart en Angivelse af den Fængsling eller Bevogtning, som nærmere beskrives i det næste Vers. At tænke sig Digteren kneblet, vilde være en meget tvungen, for ikke at sige urimelig, Forklaring af den besøilede Mund; og, var han saaledes bunden, var det ikke nødvendigt at sætte to Mænd til at passe paa ham. Ordet *columnatus* forekommer kun een Gang til i den opbevarrede Litteratur, hos Varro de re rustica III, 5, hvor en Rundbygning, der udvendig er omgivet med Søiler, kaldes *tholus, qui est ultra rotundus columnatus*. Der er ingen Grund til at tillægge det en anden Betydning i Stedet hos Plautus; Digterens Mund siges at være omgivet med Søiler, dog ikke i egentlig Forstand, men figurligt; vi vilde paa Dansk hellere bruge et andet, men beslægtet Billede, og sige, den var sat i Buur. Den der ikke er omgivet af Vægge, men kun af Søiler, er ligesaa fuldstændig udsat for vogtende Blikke, som den er omsluttet af et Buurs Stænger. Den følgende Relativsætning forklarer, hvad der menes. Hans Mund er ligesom i Buur, fordi to Vogtere hele Timer igjennem hænge over ham og bevogte hans Arbeide, saa intet Ord kan udgaae fra hans Mund eller sættes paa Papiret, uden de see det. Men det kan ikke være *Triumviri capitales*, der sætte ham under en saadan Control; deres Opgave var, som vi ovenfor have omtalt, en ganske anden, nemlig at holde Mordere og lignende Forbrydere i Bolt og Jern og execute Dommen, naar den var fældet. Den der underkaster Digteren en saadan Control, er aabenbart den, der skal bruge hans Arbeide, Ædilen, eller hvem det nu er, der vil opføre hans Stykke. Denne Mand, som kjender Nævius' overgivne Lune og undertiden har seet ham sværte bestemte Personer, sætter ham under streng Censur, og sender to Mænd til at passe paa ham medens han arbeider. Det er denne latterlige Situation, som Plautus ikke kan bare sig for at hentyde til. Digteren, som ikke kan skrive et Ord uden det bliver seet og kriticeret, siges

at have sin Mund sat i Buur eller omgivet med Søiler. Senere Tider have forstaaet dette om et virkeligt Fængsel og deraf lavet den Historie, vi læse hos Gellius.

Det er maaskee den selvsamme Ting, der menes i Verset *Malum dabunt Metelli Nævio poetæ*. De «leiede Karle», der skulle give Nævius en Ulykke, var maaskee de samme to Mænd, der skulde passe paa ham naar han arbeidede.
